

УДК [351:378:796.011.3](477)

Шевчук О.Р.

Національний університет цивільного захисту України

СОЦІАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті проведений системний аналіз соціально-орієнтованих напрямів державного регулювання як фактору оптимізації розвитку фізичної культури і спорту. Визначено наукові нароби українських вчених у сфері державного регулювання фізичною культурою та спортом. Досліджено становлення та генезис організаційних, правових, функціональних основ діяльності органів виконавчої влади України у сфері фізичної культури і спорту. Розглянуто проблеми становлення фізичної культури в Україні, різновид проявів виховного впливу, її стан, визначено значення фізичної культури в сучасному суспільстві.

Ключові слова: державне регулювання, фізична культура та спорт, державне регулювання фізичної культури та спорту.

Постановка проблеми Українське суспільство вступило у фазу поступального розвитку, в умовах якого соціально-економічні й політичні перетворення спрямовані на утвердження гуманістичних цінностей і ідеалів, створення розвитку економіки й стійкої демократичної системи. Важливе місце в цьому процесі займають питання, пов'язані з життєдіяльністю самої людини, її здоров'ям і способом життя. Фізична культура, як один із аспектів загальної культури людини, її здорового способу життя, багато в чому визначає поведінку людини в навчанні, на виробництві, в побуті, у спілкуванні, сприяє вирішенню соціально-економічних, виховних і оздоровчих завдань. Фізична культура й спорт – це розвиток фізичних, естетичних і моральних якостей людської особистості, організація громадсько-корисної діяльності, дозвілля населення, профілактика захворювань, виховання підростаючого покоління.

Для ефективного державного регулювання необхідно враховувати закономірності розвитку фізичної культури й спорту й, у першу чергу, їх взаємозв'язок і взаємозумовленість, залежність від рівня розвитку виробничих відносин, економіки, науки й культури в країні, зважаючи на принципи сучасного менеджменту.

Загальна тенденція до погіршення стану здоров'я диктує необхідність кардинальних заходів щодо поширення фізичної культури й спорту, залучення жителів до здорового способу життя. Для цього необхідна продумана цілеспрямована робота фахівців фізичної культури й спорту в її різних підсистемах зі специфічними цілями,

завданнями, принципами, засобами, методами й формами організації. Аналіз літератури, характеристика різних систем оздоровчої фізичної культури свідчать про те, що існує досить багато засобів і технологій, здатних задовольнити будь-який смак. Головне в цьому питанні – це послідовне розширення матеріально-технічної бази фізичної культури й спорту, наявність досвідчених кадрів і фінансування як із боку держави, так і з боку муніципальних центрів, а в найбільш ефективних фізкультурно-спортивних організаціях – внаслідок отриманих доходів у результаті надання платних послуг населенню [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій Аналіз наукової літератури свідчить про те, що існують різні підходи до розкриття сутнісної проблеми державного регулювання розвитку фізичної культури і спорту в державі. Державне регулювання можна розглядати як систему, як процес і як функцію складних самокерованих систем. Для визначення розроблення проблеми було розглянуто напрацювання науковців [1–6]

Метою статті є аналіз соціально-орієнтованих напрямів державного регулювання як фактору оптимізації розвитку фізичної культури і спорту.

Виклад основного матеріалу Як одна зі сфер соціальної діяльності, фізична культура впливає на процес соціалізації особистості. Це виражається в тому, що залучення до фізичної культури підвищує соціальну активність особистості, її авторитет у колективі, формує спосіб життя людини, її суспільні зв'язки й відносини. Подібний вплив проявляється у всіх видах соціальної діяльності: суспільно-політичній, сімейній,

професійній, пізнавальній. Таким чином, фізична культура задовольняє потребу людини в діяльності, у спілкуванні, в бажанні виявити себе, в саморозвитку, самоствердженні, формуванні її активної життєвої позиції [4].

Фізична культура сучасного суспільства впливає на процес соціальної інтеграції. Спілкування на основі фізкультурної діяльності стало однією із найпоширеніших форм не тільки міжособистісних відносин, але й міжнародних контактів, що охопили мільйони людей, усі країни й континенти. Особливо велика роль фізичної культури – в реалізації гуманних ідей співробітництва, дружби й взаєморозуміння між народами. Адже в процесі спортивної боротьби виховуються загальнолюдські цінності. Виразниками життєдіяльності системи і її компонентів є функції, які визначаються особливостями й закономірностями процесу формування рухових навичок і вдосконалення фізичних якостей. Функціональний аспект системи фізичної культури й спорту виражає її динамічний характер.

Для компонента процесу фізичного вдосконалення як для будь-якого наукового процесу характерні загальні й специфічні функції фізичної культури й фізичного виховання. До них можна віднести: виховну, освітню, соціальну, а також виробничу, оздоровчу, спортивну, рекреативну, реабілітаційну (специфічні).

Виховна функція проявляється в діяльності викладача, що використовує педагогічний вплив на студентів, вимагає вирішення поставлених завдань. При цьому в них формується дисциплінованість, відповідальність, ретельність й інші моральні й ділові якості. Безпосередньо через заняття фізичними вправами у студентів виховуються такі морально-вольові якості, як працьовитість, воля до перемоги, цілеспрямованість, завзятість у досягненні мети і т.д. [6, с. 39].

Крім того, фізична культура сприяє вихованню у студентів інтересу й переконаності в її необхідності, виробляється потреба в систематичних заняттях фізичними вправами.

Фізична культура реалізує й освітні функції, що проявляються в її використанні як навчального предмета в загальному освітньому процесі в країні. Освітня сторона фізичної культури пов'язана із засвоєнням людьми спеціальних знань про її роль і місце в житті людини й суспільства, вплив занять фізичними вправами на організм, методи, форми й закономірності фізичного вдосконалення людини, оволодіння різноманітними руховими навичками.

Систематичні заняття фізичною культурою збільшують інтелектуальні можливості людини, відіграють помітну роль у поліпшенні її розумової працездатності, що позитивно позначається на освітньому рівні, а студентській молоді допомагають більш успішно опановувати навчальний матеріал.

Виробнича функція фізичної культури полягає в задоволенні потреби суспільства в забезпеченні фізичної готовності людей до трудової діяльності, до захисту Батьківщини. Оздоровча функція фізичної культури полягає в її впливі на профілактику захворювань, зміцнення здоров'я. Широке впровадження фізичної культури у виробничу сферу й побут народу, прагнення зробити заняття фізичними вправами, спортом, туризмом природною й необхідною потребою кожної людини пов'язане, в першу чергу, з вирішенням оздоровчих завдань державного регулювання в зазначеній сфері.

Спортивна функція фізичної культури полягає у формуванні в ході тренувального процесу відповідної спортивної майстерності і її демонстрації під час змагань.

Спортивна функція фізичної культури найбільше яскраво проявляється у спорті вищих досягнень, де вона реалізується в найбільш обдарованій у фізичному відношенні молоді в досягненні найвищих результатів у вибраному виді спорту, що дозволяє самоствердитися, перевірити свої фізичні й духовні можливості.

Рекреативна функція виражається у використанні фізичної культури для організації змістовного відпочинку, активізації й підтримки фізичних і духовних сил людини, її естетичного й морального виховання, а також у якості системи заходів щодо профілактики стомлення і з метою задоволення емоційних запитів, особливо в процесі змагальної діяльності. Непередбачуваність результатів спортивної боротьби, суперництва, важлива роль перемоги в особистій долі її учасників, динамічна зміна результатів, їх «драматичність» надають спортивним змаганням неповторний емоційний ефект; задовольняється потреба населення в гарних, насичених видовищах [3].

Реабілітаційна функція фізичної культури спрямована на використання фізичних вправ як засобів лікування захворювань і відновлення функцій організму, порушених або втрачених унаслідок захворювань, травм, перевтоми тощо, трансформуючись у так звану лікувальну фізичну культуру.

Виділяючи різні функції фізичної культури, необхідно враховувати, що всі вони тісно пов'язані між собою. Кожна з них, зокрема оздоровча, виробнича й виховна, зумовлюючи розвиток цілком кон-

кретної підсистеми фізичної культури, аж ніяк не обмежується рамками охорони здоров'я та освіти, а реалізується, причому значною мірою, у сфері організації дозвілля населення або відновлення фізичних і духовних сил людини, профілактики й лікування захворювань і т.д.

Найважливішою закономірністю фізичної культури й спорту є їх взаємозв'язок і зумовленість рівнем розвитку виробничих відносин, економіки, науки, культури у країні. У свою чергу, ефективність розвитку економіки, науки й культури визначається станом фізичного й психічного здоров'я підростаючого покоління.

Іншою закономірністю розвитку фізичної культури й спорту є їх соціальний статус, що забезпечує всебічне вдосконалення фізичних здатностей, оздоровчу, трудову, оборонну спрямованість занять, прилучення до здорового способу життя. Фактично фізична культура й спорт є найважливішим засобом у боротьбі з гіподинамією й іншими факторами ризику, що ведуть до погіршення здоров'я людини.

Ще однією закономірністю розвитку фізичної культури й спорту є широке охоплення населення всіма видами фізкультурно-спортивної практики.

Найважливішою закономірністю розвитку фізичної культури й спорту є їх зв'язок не тільки з економічним базисом, але і з його «надбудовою»: ідеологією, політикою, мораллю, із трудовим, моральним, естетичним, військово-патріотичним вихованням, з усією духовною культурою суспільства.

Поряд з об'єктивними закономірностями соціального процесу розвитку фізичної культури й спорту склалися й певні закономірності державного регулювання цим процесом. У теорії державного регулювання їх розглядають як істотні, що повторюються, причинно-слідчі зв'язки між різними елементами управління фізичною культурою і спорту й іншими галузями економіки господарства. До них відносяться такі теоретичні положення:

1) системний підхід з обліком конкретних політичних і соціально-економічних перетворень у країні;

2) єдність діяльності державних і суспільних органів управління фізкультурно-спортивним рухом у країні;

3) оптимальна комбінація централізації й децентралізації в управлінні фізкультурно-спортивними об'єднаннями й організаціями;

4) єдність фізкультурних і спортивних інтересів;

5) застосування наукових форм організації й наукових методів на всіх рівнях управління;

6) різноманіття управлінських впливів.

В умовах ринкових відносин державне регулювання фізичною культурою й спортом здобуває характер соціально орієнтованого управління або менеджменту. Спортивний менеджмент являє собою теорію і практику соціального управління фізкультурними й спортивними організаціями в ринкових умовах [2, с. 60].

Сучасні принципи спортивного менеджменту – це основні закономірності й стійкі вимоги, за умов дотримання яких забезпечується ефективний розвиток організації. Під принципами спортивного менеджменту слід розуміти вихідні правила, а також вимоги й норми поведінки, якими слід керуватися менеджерам фізкультурно-спортивних організацій для забезпечення ефективного управління. Для спортивного менеджменту характерні такі принципи організації управління: поділу праці; повноваження й відповідальності; єдиноначальності; порядку й дисципліни; централізму; матеріального й морального заохочення працівників; корпоративності.

Висновки. Таким чином, характеризуючи фізичну культуру, слід мати на увазі, як мінімум, три аспекти: діяльнісний (фізична культура як процес або спосіб раціонально організованої рухової діяльності з удосконалення тілесної природи людини й забезпечення фізичної готовності до виконання своїх соціальних обов'язків у суспільстві), предметно-ціннісний (культура як сукупність предметів, що представляють певну цінність для задоволення суспільних і особистісних потреб в інтересах фізичного вдосконалення людини), персоніфіційно-результативний (як результат діяльності, втілений у самій людині, що й характеризує її фізичний стан, а також відношення до здорового способу життя).

Фізична культура і спорт є важливою складовою частиною соціально-економічної політики держави, спрямованої на ефективне використання їх засобів, методів і форм для оздоровлення нації, виховання молоді, формування здорового способу життя населення й гідного виступу українських спортсменів на міжнародних змаганнях різного рівня.

Її сутність полягає в тому, що сама поява й рівень розвитку фізичної культури перебуває в прямій залежності від способу виробництва, в той же час раціонально організована система фізичного виховання, що забезпечує зміцнення здоров'я, підвищення функціонального стану. Підтримка професійної працездатності сприяє відтворенню людського фактора й у цілому продуктивних сил держави.

Список літератури:

1. Вавренюк С. А. Генезис організаційно-правового забезпечення державного управління фізичним вихованням молоді на теренах України. Харків. 2014. № 2. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/index.html>.
2. Гасюк І.Л. Економіко-правові аспекти державного стимулювання розвитку фізичної культури та спорту в Україні. Одеса : Вид-во ОРІДУ НАДУ, 2011. № 2(46). С. 58–61.
3. Куртова Г.Ю. Здоровий спосіб життя як пріоритетна цінність виховання сучасних дітей та молоді. Чернігів. 2008. Вип. 55. С. 168–170.
4. Марченко О. Формування фізичної культури студентів у процесі навчання у вищих навчальних закладах. Київ. 2008. № 2. С. 83–84.
5. Толстоухов А. Держава і молодь. *Соціальна психологія*. 2011. № 1(9). С. 162–163.
6. Формування здорового способу життя української молоді: стан, проблеми та перспективи : [щоріч. доп. Президентів України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2002 р.)]. Київ : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді. 2003. 250 с.

**СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ КАК ФАКТОР
ОПТИМИЗАЦИИ РАЗВИТИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ И СПОРТА**

В статье проведен системный анализ социально-ориентированных направлений государственного регулирования как фактора оптимизации развития физической культуры и спорта. Определены научные наработки украинских ученых в сфере государственного регулирования физической культуры и спорта. Исследованы становление и генезис организационных, правовых, функциональных основ деятельности органов исполнительной власти Украины в сфере физической культуры и спорта. Рассмотрены проблемы становления физической культуры в Украине, разновидность проявлений воспитательного влияния, ее состояние, определено значение физической культуры в современном обществе.

Ключевые слова: государственное регулирование, физическая культура и спорт, государственное регулирование физической культуры и спорта.

**SOCIAL-ORIENTED DIRECTIONS OF THE STATE REGULATION
AS A FACTOR OF OPTIMIZATION OF PHYSICAL CULTURE AND SPORTS DEVELOPMENT**

The article provides a systematic analysis of socially-oriented areas of state regulation as a factor for optimizing the development of physical culture and sports. The scientific materials of Ukrainian scientists in the field of state regulation of physical culture and sports are determined. The general tendency to the deterioration of health was investigated. It has been established that this dictates the need for drastic measures for the dissemination of physical culture and sports, and the familiarization of residents with a healthy lifestyle. For this, a well-thought-out purposeful work of specialists of physical culture and sports in its various subsystems with their specific goals, objectives, principles, means, methods and forms of organization is necessary. The analysis of the literature and the characteristics of various systems of recreational physical culture indicate that there are enough tools and technologies that can satisfy every taste.

Key words: state regulation, physical culture and sport, state regulation of physical culture and sports.